

Mülteci Haberlerinin Ulusal ve Yerel Gazetelerde Temsilinin Alternatif Medya ve Hak Haberciliği Bağlamında Değerlendirilmesi

Engin ÇAĞLAK*
ecaglak@comu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-9477-9435

Gülşay Elbi PEKCAN
pekcan.elbi@gmail.com
ORCID: 0000-0002-6701-5165

Araştırma Makalesi

DOI:...

Geliş Tarihi: 02.11.2022

Kabul Tarihi: 17.11.2022

Atf Bilgisi

Çağlak, E., Pekcan, G.E. (2022). Mülteci Haberlerinin Ulusal ve Yerel Gazetelerde Temsilinin Alternatif Medya ve Hak Haberciliği Bağlamında Değerlendirilmesi, *Ahi Evran Akademi*, 3(2), 79-93

ÖZ

Toplum içinde yabancı, göçmen veya mülteci olarak kabul edilenlerin kendi seslerini duyurabildikleri, özgürlük ve demokrasi temelinde yapılan alternatif medyanın, hak haberciliğinin yapıldığı en önemli platformlardan biri olduğu görülmektedir. Ana akım medya ise politik, ekonomik vb. çıkarları yüzünden ya da hak haberciliğine konu olan olaylarla ilgili kaygı duymaması sebebiyle genellikle hak haberciliği ikinci planda kalabilmektedir. Bu çalışma Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimince Desteklenmiştir. Proje Numarası: 3230 nolu "Yerel, Ulusal ve Dijital Ortamda Hak Haberciliği" başlıklı proje kapsamında çalışılmıştır.

Çalışmada alternatif medyanın gerçekten alternatif olup olmadığının incelenmesi amaçlanmıştır. Hak haberciliğinin mülteci konusunda işleyişini görmek açısından önemlidir. Bu çalışmada, toplumun 'ötekileştirilen' gruplarından olan mültecilerle ilgili, 10 Mart-31 Mayıs 2020 tarihleri arasında rastgele seçim yöntemi ile seçilen 21 gün içerisinde Cumhuriyet, Birgün, Hürriyet, Sözcü, Sabah, Milliyet, Yeni Şafak, Yeni Akit gazetelerinin basılı formatlarında, Çanakkale Gündem, Olay, İşte Çanakkale ve Burası Çanakkale gazetelerinin web sitelerinde yer alan haberlerin genel içeriği hak haberciliği bağlamında değerlendirilmiş ve haber sayıları ile ilgili sayısal verilere ulaşılmıştır.

Ayrıca alternatif medya kanalı olarak Mülteciler Derneği(multeciler.org.tr), Mültecilerle Dayanışma Derneği(multeci.org.tr), Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği(sgdd.org.tr), İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (igamder.org), Mülteci ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Merkezi (msyd.org), İnsanı Müdafaa ve Kardeşlik Derneği (imkander.org.tr) olmak üzere 6 derneğin 10 Mart-31 Mayıs 2020 tarihleri arasında kapsayan faaliyet ve basın seyri raporları da incelenmiş ve çalışmada mültecilerin geleneksel medyadaki temsili ile ilgili sonuçlara ulaşılmıştır. Mültecilerin hak haberciliği bağlamında temsil edilmediği saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Habercilik, Hak Haberciliği, Alternatif Medya, Sosyal Medya, Mülteci

Evaluation of the Representation of Refugee News in National and Local Newspapers in the Context of Alternative Media and Rights Journalism

ABSTRACT

Alternative media is one of the most important platforms for human rights journalism, since they are independent and democratic platforms where the marginalized in society can make their voices heard. Mainstream media, on the other hand, generally do not prefer human rights journalism because of their political and economic interests or because they are not concerned with the event that is subject of human rights violation. This work was supported by Çanakkale Onsekiz Mart University The Scientific Research Coordination Unit, Project number: 3230. It has been worked with in the scope of the "Rights Journalism in Local, National and Digital Environment".

In this study, the general content of the refugee news in the mainstream national and local press between 10 March and 31 May 2020, were evaluated in the context of human rights journalism. Quantitative data on the amount of news in these newspapers were also obtained. In addition, as an alternative media platform, the reports of Mülteciler Derneği (multeciler.org.tr), Mültecilerle Dayanışma Derneği (multeci.org.tr), Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (sgdd.org.tr), İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (igamder.org), Mülteci ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Merkezi (msyd.org), İnsanı Müdafaa ve Kardeşlik Derneği (imkander.org.tr) about important developments regarding refugee rights and the media organs that include six associations between 10 March and 31 May 2020 were also examined.

Keywords: Journalism, Rights Journalism, Alternative Media, Social Media, Refugee

* Sorumlu Yazar

Giriş

“Mülteci”, “Sığınmacı”, “Göçmen” kavramlarının medyada kullanıldığını görmekteyiz. Radyo, Televizyon, Sinema, Gazete, Sosyal Medya ya da İnternet Sitelerinde duyulan bu kavramların içeriğine ne kadar hâkim olduğu ise soru işaretleri ile doludur. Yapılan araştırmamız gereği haberlerde yer alan “mülteci” kavramının anlamının ve içeriğinin ne olduğunu bilmek önemlidir. Hak haberciliğinin temelini elbette haklar oluşturmaktadır. Mültecileri konu alan haberlerde özellikle gündeme gelen hakları iyi kavramak gereklidir. Böylece hak haberciliği anlayışı mülteci haberlerinde yer edinebilecektir. Hakların kapsamını, sınırlılıklarını ve nedenini anlamak için mülteci kavramına ilişkin bilgi sahibi olmak elzemdir. Mülteci, Türk Dil Kurumu’nun sözlüğünde “sığınmacı” anlamında kullanılan Arapça kökenli bir kelime olarak geçmektedir. Sığınmacı veya mülteci kavramının sığınan kişi ya da kişiler olduğu söylenebilir. Hüseyin Pazarıcı, sığınmanın tanımını “kişinin uyuğunda bulunduğu ya da ikamet ettiği devletin ülkesini çeşitli baskılar ya da ayrımcı kanunî soruşturmalar nedeniyle terk ederek, yabancı bir devletin ülkesine, bu devletin korumasını araması” şeklinde yapmıştır (Pazarıcı’dan aktaran Taneri, 2012:3).

Mülteciler, ülkelerinde savaş, iç çatışma veya bu gibi sebeplerle yaşadıkları sorunlar gereği başka bir ülkeden koruma ve yaşama talep eden kimselerdir. İnsan haklarının en temelinde yer alan, ülkelerin anayasalarında önemli yer kaplayan yaşama hakkı çerçevesinde, böyle bir tehditle karşılan kimsenin devletler tarafından korunması kararlaştırılmış bir durumdur. Taneri’nin ifade ettiği gibi mültecilik hukuksal bir statüye sahiptir (Taneri,2012:5), bu sebeple sığınmacı kavramından daha dar bir anlama karşılık gelmektedir. Mülteciler bu doğrultuda; ülkesinde ırk, din, sosyal konum, siyasal düşünce ya da ulusal kimliği nedeniyle kendisini baskı altında hissederek kendi devletine olan güvenini kaybeden, kendi devletinin ona tarafsız davranmayacağını düşüncesi ile ülkesini terk edip, başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunan ve bu talebi o ülke tarafından 'kabul' edilen kişilerdir.¹

Mülteciler, talep ettikleri ülkeler tarafından kabul edilmeleriyle birlikte belli haklara da sahip olmaktadır. Mülteci sıfatına sahip olabilmek için sığınma hakkının tanınması gerekli kılınmıştır. Eren “Sığınma hakkı bireysel bir hak olduğu için bu hakkın kişilere tanınıp tanınmayacağına ilişkin karar devletlerin tasarrufuna” bırakıldığını ifade etmektedir (Yılmaz Eren, 2017:13). Temel hak olup olmadığı konusunda tartışmalar olan sığınma hakkı, en genel çerçevede mültecilere sığınma hakkı, Eren’in ifadesiyle “yaşadıkları ülkelerde yaşam hakları tehlike altında olan kişilerin bedensel ve fiziksel bütünlüklerinin korunması için getirilmiş” insan hakkı korunmasıdır. Öyleyse sığınma ve korunmanın birbiriyle yakından ilişki içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Öztürk, sığınma hakkını başka bir ifadeyle “Sığınmanın temelinde ‘koru(n)ma’ yatmaktadır” şeklinde ifade etmiştir(Öztürk,2014:20). Daha öncede bahsedildiği gibi mülteciler ülkelerini belli sorunlar dâhilinde terk etmektedirler, bu nedenle sığınma talebinde bulunan kişilerin bu tehditlerden korunması mülteci haklarında esas alınmaktadır. Günümüzde ise sığınma hakkının içeriği genişletilerek insan haklarının da korunması gerektiği fikri ülkeler tarafından kabul edilmeye başlanmıştır.

O halde sığınma bir hak olarak ele alındığında hak kavramını kısaca tanımlamak gereklidir. Hak için farklı teoriler ortaya atılmış olmasıyla birlikte Karma Hak Teorisi bu çalışmada benimsenen yaklaşımdır. Karma teoriyi Barlas, “Hak” kavramı, hukuk düzeni tarafından korunan ve sahibine bu korumadan yararlanma yetkisi veren menfaat” şeklinde tanımlamıştır (Barlas’tan aktaran Dedeoğlu, 2018:15). Bu doğrultuda sığınma hakkı tanınan kişiler hukuk düzeni tarafından korunma ve menfaatleri doğrultusunda yararlanma hakkı elde etmiş olmaktadır. Örnek verecek olursak, mültecilere sağlık ve barınma gibi haklar korunma aldıkları devlet tarafından sağlanmaya çalışılmaktadır. Ayrıca Uygun, “hak sahibine bir şey yapabilme yetkisi verirken aynı zamanda başkalarına da bu yetkiyi kullanmasına engel olmama ve saygı gösterme yükümlülüğü yüklemektedir” ifadesinde önemli bir noktaya değinmiştir (Uygun’dan aktaran Dedeoğlu, 2018:15). Sığınma hakkı, mültecilere bazı hakları tanıırken aynı zamanda hem mültecilerin hem sığındıkları ülkenin vatandaşlarının birbirlerinin haklarını ihlal etmemelerini ve saygı duymalarını sağlamayı kapsamaktadır.

¹ Bkz. <https://m.bianet.org/bianet/insan-haklari/2953-mul-teci-siginmaci-gocmen-nedir> Erişim Tarihi:17.01.2021

Mültecilerle ilgili uluslararası hukukta üç hak nitelemelerinden oluşan sığınma hakkından söz edilmektedir. Özbek, bu üç nitelemenin “sığınma arama hakkı”, “sığınma olanaklarından faydalanma hakkı” ve “sığınma sağlama hakkı” olduğunu ifade etmektedir (Özbek,2019:63). Boed, sığınma arama hakkı, daha çok ülkesiyle ilgili görülüp sığınma arayan kişinin kabul edilmesine yönelik olduğunu ifade etmektedir(Boed’an aktaran Özbek 1994: 7). Daha öncede bahsedildiği gibi bu konuda halen bir uzlaşma sağlanmamış olmakla birlikte sığınma hakkının kabul edilmesi devletlerin kendi inisiyatifleri çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu nedenle sığınma olanaklarından faydalanabilme hakkı ile bir çatışma yaşanmaktadır. Sığınma hakkı elde edemeyen kişiler olanaklardan faydalanamamaktadır. Böyle bir çatışmanın olmasının sığınma hakkı tanıyan devletin altına gireceği bazı yükümlülüklerden kaynaklandığı söylemek yanlış olmayacaktır. Öztürk;

“Buna göre uluslararası koruma kapsamında sığınma sağlama hakkından bahsedildiğinde koruma başvurusu yapılan devletin; (1) sığınma talep eden kişiyi ülkesel sınırları içerisine kabul etme, (2) bireyin ülke içerisinde kalmasına izin verme, (3) bireyi sınır dışı ya da iade etmeme, (4) bireyi sığınma devletinin ülkesine girişi sebebiyle özgürlüğünden alıkoyma benzeri uygulamalara tabi tutmama şeklinde sıralanan bazı yükümlülüklerin altına girmiş olacağı kabul edilmektedir” (Öztürk 2015:59). Öztürk’ün ifadesinden yola çıkarak sığınma talebini kabul eden ülkenin otomatik olarak diplomatik ilişki içerisinde karar vermesi gerekmektedir. Özellikle yapmış olduğu anlaşmalar bazı açılardan ülkeyi bağlamakta ve değerlendirme yapmasında etkili olmaktadır. Bunun yanı sıra bazı kültürel ve toplumsal nedenlerden dolayı sığınma hakkı tanınması da mümkün olmaktadır. Örneğin yakın zamanda gerçekleşmiş olan Suriye iç savaşından kaçan mültecilere Türkiye tarafından toplumsal ve kültürel yakınlıktan dolayı sığınma hakkı sağlanmıştır. Mültecilere sığınma hakkı veren devlet ayrıca bazı haklarda (çalışma, eğitim, sağlık gibi) tanımış olmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü (UNHCR), Mülteci Hakları Nelerdir? (2017) adlı yazısında “sosyal ve ekonomik haklar diğer bireylere olduğu gibi mültecilere de tanınır. Her mülteci sağlık hizmetlerinden yararlanabilmelidir” ifadesine yer vermiştir.² Aynı başlıklı yazıda mültecilerin kabul edildikleri ülkede yasal olarak ikamet eden diğer yabancılara sağlananlarla eşit haklar ve yardım, her bireyin sahip olması gereken temel ihtiyaçlar dâhil olmak üzere verilmesi gerektiği belirtilmiştir (<https://www.unhcr.org/tr>, 2017). Belli yardımlarında yapılabileceğinden bahsedilen bu yazıda Mültecilerin belli yükümlülükleri olduğunun altı çizilmiştir. O halde sığınma hakkı dâhilinde mültecilere de yükümlülükler düşmektedir. Sığınma hakkına sahip olan mülteciler ülkenin yasalarına uymak yükümlülüğüne sahiptir.

“Mülteci” veya “Sığınmacı” sıfatlarının yer aldığı haberlerde kişilik hak ve özgürlükleri ve sığınma hakları çerçevesinde yer alan kapsam içi hakların göz ardı edilmemesi gereklidir. Haberlerde kullanılan dil, üslup ve temsilin sığınma haklarının ihlal edilmemesini sağlaması ve hakların vatandaşa yeterli düzeyde aktarılması gereklidir. Hak haberciliği anlayışıyla hazırlanan haberlere bu gibi hak ihlallerinin önüne geçilmesi mümkündür.

Mülteci Hak Haberciliği Üzerine Değerlendirme

Mülteci konulu haberleri sıklıkla görmek mümkün olmamakla birlikte son dönemlerde oldukça gündeme gelen bir konu olmuştur. Covid-19 salgının ortaya çıkmasıyla birlikte görünürlüğünün azalmasına karşın mülteci haberlerine rastlamak mümkündür. Suriye’de meydana gelen iç savaştan kaçan Suriyeli vatandaşlar Türkiye’de olmak üzere birçok ülkeye sığınmıştır ve bu süreç devam etmektedir. Bu sebeple mülteci kavramı Suriye ile birlikte sıklıkla anılmaktadır. Yaşanan mülteci sorunları, mültecilerin yaşam mücadeleleri olsun mülteci haklarının ihlal edilmesi olsun ulusal ve uluslararası basında bir süre daha gündeme gelecek gibi durmaktadır. Her zaman olması gerektiği gibi şimdide mültecilerin haberlerde haber etiğine ve haber anlayışına uygun olarak metinlerde ele alınmasının yanı sıra hak haberciliği anlayışının benimsenmesi, habercilik için olumlu bir adım olacaktır. Mültecilerin haklarının korunması, mültecilerin yaşadıkları sorunların gündeme gelmesinin yanı sıra haberlerde de mültecilerin temsilinde haklarının ihlal edilmemesi önem arz etmektedir. Bu sebeple hak haberciliğini anlamak ve pratiğini uygularken haber metinlerinin nasıl olması gerektiğini kavramak gereklidir.

² Bkz. UNHCR, <https://www.unhcr.org/tr/11081-multecinin-haklari-nelerdir> Erişim Tarihi:19.01.2021

Sevda Alankuş hak haberciliğinin neden yapılması gerektiğine dair üç neden ortaya koymaktadır. Alankuş bu nedenlerden ilkinin “yaygın medyada hak-ihlalleri haber değeri taşıyor” şeklinde açıklamıştır (Alankuş, 2007: 21). Geleneksel medya veya yeni medya fark etmeksizin hak-ihlalleri önemli bir sonucu veya büyük bir tepki sebebi olmadıkça gündemde olabildiğince az yer bulmaktadır. Bazı konularda ise neredeyse hiç yer bulamamaktadır. Bazı internet sayfalarında hak haberleri yapıldığı varsayıldığında ise farkındalığının ve okuyucu sayısının az olduğu gözden kaçırılmaması gerekmektedir. Bu tarz yeni medya araçlarında büyük kitlelere ulaşamama sorunu yaşanmaktadır. Bu sebeple yaygın medyada hak-ihlallerinin yer bulamaması ciddi bir sorun olmakla beraber, hak haberciliğini gerekli kılmaktadır. Alankuş’un ikinci nedeni “yaygın medya ‘mağdurları/çekinikleri’ (yoksulları, kadınları, çocukları) temsil etmiyor, Ötekiler söz konusu ise çoğunlukla görmezden ve göstermezden gelmeyi tercih ediyor” şeklindedir (Alankuş, 2007:21). Özellikle yaygın medyada kadın, çocuk ve yoksulun mağdur olarak haberde yer aldığı görmek mümkündür. Eğer haberlerde mağdur oldukları noktalara yer verilmiyorsa nasıl yardım aldıklarına ilişkin siyasi ve ekonomik çıkarın ön planda olduğu destekçilerine dikkat çekildiğini görmek mümkündür. Alankuş üçüncü nedeni ise “‘ötekiler’ haber yapılmaya kalkıldığında ya ‘suçlu/fail’ ya da ‘kurban/nesne’ gösteren bir temsil oluyor” şeklinde açıklamıştır (Alankuş, 2007:21). Bu bağlamda değerlendirildiğinde böyle şekillenen haberlerde daha büyük bir sorun olan haberin neden olduğu hak ihlali ortaya çıkmaktadır.

Alankuş’un yaygın medyada bahsetmiş olduğu bütün sorunların mültecilerin temsili konusunda da gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Mültecilerin hakları veya mülteci haklarının ihlallerini konu alan haberleri yaygın medyada görmek oldukça zordur. Lakin mülteci hak ihlalleri hakkında yapılan haberleri, eğer başka bir ülke tarafından yapılıyorsa görmek mümkündür. Mültecilerin haberlerde genellikle mağdur olarak servis edildiğini Suriyeli mülteciler hakkındaki haberlerde son yıllarda sürekli olarak görmekteyiz. Özellikle Avrupa ülkelerinin Suriyeli mültecilere karşı davranışları ve hak ihlalleri basında yer almıştır. Diğer taraftan mültecilerin yaygın medyada suçlu/fail olarak yer aldığı haberlerde yayınlanmıştır. Son yıllarda Türkiye’de artan Mülteci sayısı vatandaşlar ile mülteciler arasında gerginliğe neden olmuştur. Bu sebeple bazı medya kuruluşlarında mültecilerin suçlu olduğu haberler ön plana çıkarılmıştır. Gözlemler sonucunda elde edilen bu veriler doğrultusunda mülteci hak haberciliğinin mühim olduğunu söylemek mümkündür.

Haberlerde mültecilerin gündeme gelmesi için önemli değişikliklerin, sonuçların ve olayların olması gerekmektedir. Diğer zamanlarda mültecileri temsil eden haberler oldukça azdır. Bunun sebebi elbette ideolojik temellere dayanmaktadır. Tosun’un ifade ettiği gibi “Medyanın kendi kendini konumlandırmasına ve kendine biçtiği (bir bakıma gönüllü olarak üstlendiği) role yakından baktığımızda, ironik olarak ‘dördüncü kuvvet’(i) olarak siyasal iktidarla ilişkilen(diril)miş bir yapılanmanın baskın karakter olduğunu söyleyebiliriz”(Tosun, 2007:81). Yaygın medyada yayınlanan haberlerde mülteci konusu çoğunlukla ideolojik temsilleri de içinde barındırmaktadır. Medyanın sahiplenmiş ideolojiye, devletin ideolojisine veya olayla ilgili şahısların ideolojilerine kadar mültecilerin kendi ideolojileri de haberde dolaylı veya dolaysız olarak işlenmekte veya işaret edilmektedir. Bunun yanı sıra ideolojiden kaynaklı haberlerde mültecilerin haklarının ihlal edildiğini görmek de mümkündür.

Geleneksel medya veya yeni medya olsun yaygın haber anlayışında, haber içeriğinde insan haklarının ihlal edildiğini görmenin mümkün olduğu bu alanda çalışan akademisyenler tarafından belirtilmektedir. Hak haberciliği hakkında yazılan kaynakların hemen hemen hepsinde hak haberciliğinin asıl amaçlarından biri haber içerisinde insan haklarının ihlal edilmemesi olarak gösterilmiştir. Tosun, medyanın aleniyet (publicity) ilkesi sayesinde (Splichal, 2005:562) yurttaşların insan haklarının korunması için önemli bir araç olabileceğine işaret etmiştir (Tosun, 2007:85). Tosun ne kadar yurttaş kapsamında değerlendirme yapmış olsa da mülteciler içinde aleniyet ilkesi³ önemlidir. Böylece mültecilerin bilinçsiz olarak hak ihlali yapmalarının önüne geçilebilecektir. Daha da önemlisi mülteciler haklarından veya hak ihlallerinin varlığından haberdar olabilecektir. Öte yandan vatandaşlar

³ Aleniyet ilkesi, yargılamanın tarafı olmayan üçüncü kişilerin, yargılamayı izleyebilmesi ve yargılamanın sonucunda verilen hükmü öğrenebilmesi anlamına gelir. Âdil yargılanma hakkının unsurlarından biri olan aleniyet ilkesi, yargılamaya egemen olan ilkelere aittir. Bkz. Nesibe Kurt Konca (2014), *Medeni Usul Hukukunda Aleniyet İlkesinin Sınırlandırılması*, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 4(2), 65-96

mültecilerin hakları ile ilgili haberler vasıtasıyla hak ihlali yapmaktan kaçınacaktır. Hak haberciliği anlayışıyla haberlerde de mülteci hakları ihlal edilmeyecek ve mülteciler temsil edilebilecektir. Meltem Özüğurlu, “Habercilik, yalnızca olay yerinde olup biteni olduğu gibi yansıtmamanın ötesinde bir sorumluk gerektirmekte, insan hak ve özgürlüklerine duyarlı bir bakış açısına sahip olmayı da gerektirmektedir” ifadesiyle hak ve özgürlüklerin sadece hak haberciliğinin kapsamında değil, haberciliğin her alanında gerekliliğine vurgu yapmıştır (Özüğurlu, 2009:161). Hak haberciliğinde ise sadece haklara duyarlı olmak değil, hakların haberde görünür olması da amaçlanmaktadır.

İncilay Cangöz kamunun eğitilmesi, bilinçlendirilmesi ve bilgilendirilmesinin kamu gazeteciliği anlayışının temelini oluşturduğunu belirtmektedir (Cangöz,2003:102-103). Hak haberciliği kamu gazeteciliği ile paralel amaçlar gözettiğinden aynı temelden yararlanmaktadır. Mülteciler için yapılan hak haberlerinde eğitim, bilinçlendirme ve bilgilendirme söz konusu olacağı için kamu yararı gözetilmiş olacaktır. Habercilik anlayışının özü itibarıyla kamu yararının gözetilmesi gereklidir. Günümüzde ortaya konan ideolojik haberciliğin sonucu olarak kamu yararının arka plana atılması hak haberciliğini ortaya atmış olsa bile bu anlayışı savunan haberciler kendilerine umut ışığı olarak internet kaynaklı medyumları görmektedir. Ancak Özüğurlu’nun da ifade ettiği gibi ideoloji fark etmeksizin gazeteler kendi gibi düşünmeyen veya farklı düşünen kişilerin haklarını, görüşlerini göz ardı etmemelidir (Özüğurlu, 2009:163). Hakların korunması ve savunulmasının gazeteler için sorumluluk olduğu unutulmamalıdır.

Çiler Dursun, haberin insan haklarıyla temelden bağlantılı olduğunu ileri sürer. Ona göre bu bağlantı iki şekilde var olur; birincisi doğrudan ve açık, ikincisi dolaylı ve örtük. Haberde kullanılan ifadelerin veya temsillerin dolaylı ve örtük olarak kişilerin varoluşlarına müdahalede bulunduğunu söylemek mümkündür. Dursun, “Onları adlandırarak, kategorize ederek, sınıflandırarak hali hazırda kullanılan hayata dair belirli haber temalarının içine sıkıştırarak, haber anlatısına ve diline boyun eğdirerek, belli konulara hapsederek müdahale gerçekleştirilmektedir” ifadesinden kastedilen müdahalenin ciddiyeti anlaşılmaktadır (Dursun,2007:106). Herhangi bir gazetede veya internet haberinde olsun, suç işleyen bir insan eğer mülteci ise bunun vurgulandığını görmek mümkündür. Yine aynı şekilde mülteciler için yapılan haberlere bakıldığında kurban rolünde temsil edildiklerine şahit olmak olasıdır. Fakat hak haberciliği anlayışının temelinde sadece bireysel hakların veya mülteci haklarının ihlal edilmesini vermek yeterli görülmemektedir ve yapılan müdahalenin de hak ihlalinde bulunmaması vardır. Dursun, “Haberler, insanların evrensel haklarıyla ilgili temsil stratejileriyle, hak kavrayışımızı insan haklarına ilişkin algılayışımızı sorunlu hale getiren metinlerdir” tanımını yapar. Mültecilerin yaşama ve sığınma haklarını gündeme getiren haberlerde mültecilerin hakkının korunmasından çok sağlanan destek ön plana çıkarılarak bağlamın havada bırakıldığı, açık ve doğrudan şekilde hak ile bir sorunlu bağlantı kurulduğuna görmek mümkündür.

Mülteciler hakkında yapılan haberlerde genellikle mültecilere dışarıdan bir bakış söz konusudur. Mültecilerin sorunları, mültecilere karşı yapılan hak ihlalleri veya yaşam şartları mültecilerin ifadelerine değil dışarıdan gözlemlere dayanmaktadır. Nurhan Kavaklı, bu konuda yaşanan sorunu “Mülteciler gibi azınlık ya da güçsüz konumunda olan grupların haberlerdeki mağduriyeti artıran bir pratik de bu grupların sahip olduğu hakların tanımlanmaması, haberlerde kendilerini ifade etmelerine, seslerine yer verilmemesidir” şeklinde ifade etmiştir(Kavaklı, 2017:286). Yapılan bazı haberlerde hak ihlali, mağduriyet veya mülteci haklarının dile getirilse bile haberin kendisinde üslup sorunu yaşanmaktadır. Kavaklı, mültecilerin haberlerde temsiliyle ilgili sorunları şu şekilde ifade etmiştir;

“Bu durum ise (1) mültecilerin haklarının, sorunlarının başkalarının gündemleri ve sözleri ile örtülmesine, (2) olayın ya da olgunun tüm boyutlarıyla ortaya konulamamasına (3) mültecilerin egemen söyleme karşı kendi söylemlerini kurarak, toplumsal algıdaki konularını belirlemelerinin engellenmesine yol açabileceği için sorunludur” (Kavaklı, 2017:286).

Kavaklı’nın bahsetmiş olduğu ilk durum genellikle haberleri yayınlayan medya kuruluşunun ideolojisi ile yakından ilgili olmaktadır. Aynı konunun farklı gazetelerde farklı şekillerde ifade edildiğini görmek mümkündür. İkinci durumu genellikle mültecilerin yaşadığı uluslararası sorunlarda görmek mümkündür. Yayımlanan haberlerde diğer ülkelerde yaşanan sorunların daha çok yer aldığı

gözlemlenebilir. Üçüncü durum ise özellikle yapılan uygulamalarda mültecilerin ifadeleri ile olumlanmasında karşılanan bir durumdur. Genel olarak ele alındığında bu durumların mülteci haklarını, haklarını ihlallerini veya sorunlarını dile getirirken onları savunmak ve korumak amaçlı olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Mültecilerin görünür olmasının, yeni mültecilerin veya sorun teşkil eden uluslararası ilişkilerin gündeme gelmesiyle haberlerde görünür olduğunu söylemek mümkündür. Yapılan haberlerde mültecilerin kurban olduğu ya da yaşam şartlarında yaşadıkları sorunlar ifade edilmektedir. Fakat yapılan haberde bu açık olarak verilmemekte hatta başka gündemlerin atında kaybolmaktadır. Hak haberciliğinin yapılması haberdeki bu sorunun çözülmesine yardımcı olacaktır. Yıldız Samer, insan hakları haberciliğinin veya hak haberciliğinin “bir yandan insan hakları ihlallerinin izlenip haberleştirilmesini, öte yandan temel hakları kadar vazgeçilmez olan diğer hakların izlenmesinin de gerektiğini” ifade etmektedir (Samer,2007:129). Mülteci ile ilgili yapılan haberlerde sadece bireylerin haklarına değil, mülteci haklarına da yer verilmesi gereklidir. Haberlerde yer alan insan hakkı ihlalleri kadar ülkede sahip oldukları ve mülteci olarak insani şekilde yaşamalarını sağlayan haklar da göz ardı edilmemelidir. Mültecilerin yaşam şartları, yaşadıkları sorunlar, ülkelerinde yaşanan karmaşa, ülkelerini terk etmelerindeki sebepler göz önünde bulundurulduğunda gazetecilerin hassas bir yaklaşımda bulunmaları mühimdir.

Mülteci haberleriyle ilgili yapılan araştırmalardan bazıları şu şekildedir; Göker ve Keskin 2015 yılında “Haber Medyası ve Mülteciler” adlı çalışmada Cumhuriyet, Yeni Şafak, Zaman, Posta ve Hürriyet gazetelerini mülteci haberleri çerçevesinde değerlendirmişlerdir. Araştırmaları sonucunda “göçmenlerin haberlerde ve diğer medyatik temsil kategorilerinde “sorunlu” bir konuma indirildiğini” ve “Suriyeli mültecilere yönelik yapılan haberlerde “olumsuzlayıcı” bir içeriğe sahip olduğunu” gözlemlemişlerdir (Göker ve Keskin, 2015:254). Bu bulgular sonucunda hak haberciliğinin yapılmamasının yanı sıra mültecilerle ilgili algının şekillendirildiğini de söylemek mümkündür. Aslıhan Ardıç Çobaner 2015 yılında mülteci haberlerinin bir alt kategorisi olan çocuk mültecilerin haberlerde temsili konusunda bir çalışma yapmıştır. Çobaner “Suriyeli çocuk mültecilerin medyada temsili konu edinen bu çalışma kapsamında haberlerde tespit edilen en önemli bir diğer sorun alanı da hak temelli bir bakış açısının ve çocuk hakları vurgusunun eksikliğidir” ifadesinden de anlaşılacağı üzere hak haberciliği kapsamında herhangi bir faaliyetin olmadığını söylemek mümkündür (Çobaner, 2015: 49).

2017’de yapılmış başka bir çalışma olan Boztepe’nin “Televizyon Haberlerinde Suriyeli Mültecilerin Temsili” adlı makalesinde televizyon haberleri incelenmiştir. Boztepe, “Türkiye’ye göç edenlerin tanımlanmasıyla ilgili yasal mevzuattaki karışıklığın” televizyon haber metinlerine yansıdığını, hukuki statüsünde netliğin olmadığı kullanımlara, haber akışında sorunlu bir konumda yer verildiğine, haberlerde bilgi yetersizliği olduğunu dile getirmiştir. Boztepe ayrıca haberlerde “mülteci sorunun nedenleri ve sorunun çözümüne ilişkin bilimsel verilere ya da değerlendirmelere de” gerektiği kadar önem verilmediğini saptamıştır (Boztepe, 2017:118-119). 2017’de yapılan başka bir çalışma ise Fulya Şen’e aittir. Şen mültecilerin ana akım ve alternatif medyada temsili incelemiştir. Şen “Hürriyet ve Habertürk gazetelerinde konunun farklı boyutlarıyla ele alınmak yerine genellikle siyasal iktidarın politikaları ve durum tanımları” çerçevesinde ve “Bianet ve Sendika.org’da ise, konunun insan hakları bağlamında ele alınmış ve mültecilerin yaşadıkları insani zorlukların” nedensellik bağlamında sunulduğunu saptamıştır (Şen, 2017:39). 2017’de yapılan çalışmalarda da elde edilen bulgular 2015’te yapılan incelemelere paraleldir. Mültecilere ilişkin yapılan haberlerde mülteci haklarına ilişkin konulara yer verilmemekle birlikte, mültecilere ilişkin yapılan haberlerde ve temsil biçimlerinde sorunlar gözlemlenmiştir.

Fevzi Kasap, Ayhan Dolunay ve Özcan İnci’nin, 2019 yılında The Guardian ve Hürriyet gazetelerinin karşılaştırılması ile yapılan çalışmada mülteci konusuna yaklaşım tarzları ve yaptıkları haberler incelenmiştir. Yaptıkları incelemeler sonucunda İngiliz basımının eleştirel bir yaklaşım sergilediğini fakat bazı konularda kendi ülkelerine dair eleştirel bir perspektif ortaya koymadıklarını saptamışlardır. Kasap ve diğerleri The Guardian gazetesinin sorun kaynaklı yaklaşım sergilediğini; Hürriyet gazetesinin ise “mültecilerin temel yaşam hakkı noktasında sorunlar yaşadığına işaret eden haberler dışında” haber yapma eğiliminde olmadıklarını belirtmiştir (Kasap, vd. 2019: 389). Her iki gazetede de hak haberciliğinin

öz eleştiriyi dışarıda bırakacak şekilde olduğunu söylemek mümkündür. 2015, 2017 ve 2019 yılları arasında yapılan çalışmalar incelendiğinde hak haberciliğine ilişkin bir gelişmenin olmadığı görülmektedir.

Yapılan araştırmalarda da belirtildiği gibi mültecilerin haberlerde yer alma biçimleri yaygın medyada oldukça yüzeysel ve ideolojiktir. Yapılan haberlerde ülkeler arası ilişkiler, ideolojinin veyahut ekonomik çıkarlar mülteci konularının ve haklarının önünde geçmemelidir. İnsan haklarına karşı hassasiyetin ve farkındalığın arttığı günümüzde, hak haberciliğine gerektiği değer verilmelidir. Yaygın medyada ne kadar mülteci haberlerine yer verildiği, nasıl ve ne biçimde metinleştirildiği yönünde çalışmalar yapılmakla birlikte internet üzerinden yapılan habercilik de sıklıkla çalışmalara konu olmaktadır. Bu sebeple yapılan çalışmada geleneksel medyanın basın ayağı ve dijital medyanın internet ayağı incelenerek hak haberciliğinin pratikleri incelenmiştir. İncelenen haberlerde hak haberciliğinin ne derecede benimsendiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Yöntem

Tarihin her döneminde insanoğlu yaşanan sorunlardan, savaşlar veya iç çatışmalardan kaçabilmek adına yaşadığı bölgeyi terk edip başka bir bölgeye göç etmiştir. Mülkiyet hakkının ve ülke sınırlarının ortaya çıkışının akabinde belli düzenlemeler ortaya çıkmıştır. Günümüzde ise göçler bireysel veya toplu olsun belli şartlar doğrultusunda ve kurallar ekseninde gerçekleşmektedir. Ülkeler göç etmek isteyen kişileri veya toplulukları ülkelerine belli şartlar doğrultusunda kabul etmekte ve onlara sığınma hakkı tanımaktadır. Günümüze çok uzak olmayan tarihlerde Arap Baharı olarak adlandırılan olaylar zinciriyle Orta Doğu'da çatışmalar gerçekleşmiştir. Bu sebeple olayların gerçekleştiği bölgelerde can güvenliğinin olmaması insanların bazı ülkelere sığınmacı/mülteci olarak kaçmalarına sebep olmuştur. Suriye'de 2011 yılında başlayan iç çatışmalar nedeniyle Türkiye, Suriyeli mültecilere kapılarını açmıştır. BM Mülteci Örgütü internet sitesinde yayınladığı bir yazıda "Türkiye, yaklaşık 3,6 milyon kayıtlı Suriyeli mültecinin yanı sıra 320.000 kadar diğer uyruklardan UNHCR⁴ 'nin ilgi alanına giren kişiye de ev sahipliği yaptığını" ifade etmiştir (www.unhcr.org/tr, 2021). Bu bağlamda Türkiye'de sığınmacı/mülteciler hakkında sıklıkla haberler yapılmış, gelişmeler gündeme gelmiştir. Mülteciler hakkında yayınlanan haberlerin hak haberciliğine uygunluğunu gözlemlemek mümkün olmuştur.

Yapılan çalışmanın amacı doğrultusunda Türkiye'de hak haberciliğinin yazılı veya dijital platformda uygulama alanı bulup bulmadığı araştırılmıştır. Araştırma, yazılı ve dijital basın olarak iki koldan haber incelemelerini kapsamaktadır. Yazılı basın ayağında farklı görüşleri ve ideolojileri temsil eden 8 ulusal gazete seçilmiştir. Bunlar; Birgün, Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet, Sabah, Sözcü, Yeni Akit ve Yeni Şafak'tır. 10 Mart 2020'den 31 Mayıs 2020'ye kadar belli aralıklarla bu gazetelerde mülteci haberleri ve mültecileri konu alan haberler incelenmiştir. Bahsi geçen gazetelerde mülteci konulu haberlerinin ne kadar yer bulduğu, haberlerin içerikleri, hak haberi niteliğine sahiplikleri ve görsel olarak kapladıkları alanlar analiz edilmiştir. Araştırmanın dijital basın ayağını internet siteleri ve sosyal medya platformları oluşturmaktadır. İnternet sitelerinde yapılan incelemede sadece mülteciler için haber servisi yapan bir internet sitesi bulunmuştur. Bu sebeple mültecilerin dayanışmaları için kurulan Mülteci dernek ve kuruluşlarının internet sayfalarında yer alan haberler incelenmiştir. Mülteciler Derneği, Mültecilerle Dayanışma Derneği, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi, Mülteci ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Merkezi, İnsanı Müdafaa ve Kardeşlik Derneği olmak üzere 6 internet sitesinde yer alan haberler incelenmiştir. Son olarak ise Türkiye'de de aktif bir biçimde kullanılan sosyal medya platformlarından Twitter ve Facebook'taki mülteciler için olan sayfalar tespit edilmiştir. Bu sosyal medya sayfalarında yer alan haberler analiz edilmiştir.

⁴ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)

Mülteci Haberleri Analizi ve Bulgular

Birgün, Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet, Sabah, Sözcü, Yeni Akit ve Yeni Şafak gazetelerinde 10 Mart 2020'den 31 Mayıs 2020'ye kadar belli aralıklarla yapılan incelemelerde mültecilerle ilgili haberler analiz edilmiştir. Hak haberciliği anlayışına uygunluğunun yanı sıra gazetelerde mültecilerle ilgili yapılan haberlerin sıklığı da incelenmiştir. Haberlerde kullanılan üslup, görsel içerik ve mülteci temsillerinin biçimleri incelenmiştir. Ağırlık verilen konular, haberin içerisinde yer alan hak ihlalleri incelemede dikkat edilen unsurlardır.

Tablo 1: Mart Ayı (2020) Ulusal Gazetelerde Mülteci Haberi Dağılımı

Gazeteler	Mart Ayı						Toplam
	10.3.2020	14.3.2020	18.3.2020	21.3.2020	26.3.2020	29.3.2020	
Birgün	2	1	1	0	1	1	6
Cumhuriyet	7	2	1	0	0	0	10
Hürriyet	2	2	0	0	0	0	4
Milliyet	3	0	1	0	0	0	4
Sabah	4	2	2	1	0	0	9
Sözcü	5	0	1	0	0	0	6
Yeni Akit	5	3	3	1	0	0	12
Yeni Şafak	6	1	2	1	0	1	11

Mart ayında gazetelerde yer alan mülteci ile ilgili haberlerin toplamı 62'dir. Mülteciler ile ilgili Mart ayında en çok haber yapan gazete Yeni Akit olmuştur. En az haber yapan gazete ise Milliyet gazetesidir. Birgün 6 haber, Cumhuriyet 10 haber, Hürriyet 4 haber, Milliyet 4 haber, Sabah 9 haber, Sözcü 6 haber, Yeni Akit 12 haber ve Yeni Şafak 11 haberde mültecileri konu alan haberlere yer vermiştir (Tablo1).Birgün gazetesi yaptığı 6 haberde mültecileri genellikle kurban rolünde temsil etmiştir. İnsan hakları ihlallerinden, Yunanistan hükümetinin mültecilere yapmış olduğu hak ihlallerinden ve şiddetten, sığınmacıların Türkiye'de yaşama koşullarından bahsettiği haberlerde hak haberciliği yapılmamıştır. Bahsedilen haberlerde mültecilerin haklarına ilişkin herhangi bir belirtme yapılmamış, hak ihlalleri ise yüzeysel olarak geçirilmiştir. Bu sebeple Mart ayında incelenen günlerde Birgün gazetesinde hak haberciliğine rastlanmamıştır. Sözcü gazetesi Birgün gazetesi gibi Mart ayında mültecilerle ilgili 6 haber yapmıştır. Sözcü gazetesinin yaptığı haberlerde mülteci haklarından direkt olarak bahsedilmemiştir. Mart ayında yapılan 6 haberde, Yunanistan'ın mültecilere karşı şiddeti ve kabul ettiği göçmen sayısı, Mülteci evinin yakılması, Covid-19 salgını için alınması gereken önlemler, Almanya'nın mülteci çocuklara yönelik mülteci politikası ve bir mültecinin varolan koşullara ilişkin ifadeleri ve beklentilerini dile getiren içeriklere yer verilmiştir. Haberlerin içeriklerinin incelenmesi sonucunda Mart ayında belirlenen günlerde hak haberciliği anlayışına uygun haber yayınlanmamıştır. Hak ihlalleri ve mülteci hakları açık ve net bir şekilde ifade edilmemiş, dolaylı bir şekilde haberde yer almıştır.

Cumhuriyet gazetesi Mart ayı içerisinde mültecilerle ilgili 10 haber yayınlamıştır. Yayınlamış olduğu bu haberlerde diğer gazeteler gibi Yunanistan hükümetinin mültecilere ilişkin tutumlarına, sığınmacı krizine ilişkin yapılan, 4 ülkenin yapmış olduğu Zirve konferansına, ülkeler arası mültecilere ilişkin uygulanan politikalarına ilişkin haberler ile Sözcü gazetesinin de yer vermiş olduğu Mülteci hikâyesine yer verilmiştir. Cumhuriyet gazetesinin yayınlamış olduğu 10 haberde hak haberciliği yapılmamıştır. Hak ihlallerinden bahsedilirken mülteciler hep kurban rolünde gösterilmiş, insan haklarının göz ardı edildiği ikinci planda bırakılmıştır. Mülteci haklarına ilişkin yapılan politikalardan bahsedilirken kapalı ve muğlak bilgiler verilmiştir. Bu nedenle Cumhuriyet gazetesinde de hak haberciliği anlayışının benimsenmediğini söylemek mümkündür.

Hürriyet gazetesinin Mart ayında yayınladığı 4 haberde, Yunanistan'ın yaptığı hak ihlaline, Avrupa Birliği'nin mülteci politikalarına, 4 ülkenin mülteciler için yaptığı Zirve konferansı konularına değinilmiştir. Sadece bir haberde insan haklarının ihlaline ilişkin bilgiler verilmesinin yanı sıra mülteci haklarından bahsedilmemiştir. Hak haberciliği anlayışının benimsenmediği bu haberlerde, mülteciler nesneleştirilmiş ve kurban olarak temsil edilmişlerdir. Milliyet gazetesi Mart ayında yapmış olduğu 4

haberde diğer gazetelerle aynı konuları işlemiştir. Özellikle Zirve konferansına ilişkin habere büyük bir yer ayırdığı gözlemlenmiştir. Diğer haberler görece daha yüzeysel ve daha dar alanda yayınlanmıştır. Yayınlamış olduğu diğer 3 haberde Sığınmacı kadın ve çocukların Yunanistan'a yapmış olduğu yardım çağırısına, mültecilerin yaşam şartlarına ilişkin kesitlere ve Yunanistan'ın mültecilere yapmış olduğu "insanlık dışı müdahalelere" (Milliyet, 10 Mart 2020) yer verilmiştir. Bu haberlerde hak ihlallerinin detaylarına yüzeysel olarak yer verilmekle birlikte mültecilerin sahip olduğu hak haberlerinden bahsedilmemiştir. Milliyet gazetesinin de diğer gazetelere benzer biçimde mültecileri kurban temsiline yerleştirdiği gözlemlenmiştir. Sabah gazetesi Mart ayında yapmış olduğu 9 haberde; sığınmacı çocukların yaşam koşullarından, Yunanistan'ın mültecilere olan tutumundan, Almanya'nın çocuk mülteciler için yapmış olduğu mülteci politikası gibi konulardan bahsetmiştir. Sabah gazetesinde yapılan haberler incelendiğinde diğer gazetelere benzer bir tutum sergilendiği gözlemlenmiştir. Hak haberciliği anlayışına uygun haberler Sabah gazetesinde de yer almamıştır.

Yeni Akit Mart ayında yayınlamış olduğu 12 haber ile en çok mülteci haberi yayınlayan gazete olmuştur. Diğer gazetelerde olduğu gibi uluslararası mülteci sorunlarını içeren ve mültecilere karşı tutumları konu alan haberler yapmıştır. Özellikle aile ve çocuk kavramları ön plana çıkarılmıştır. Öte yandan mültecilerin yaşadığı durumları konu aldıkları haberlerde karşı taraf olarak ilan ettikleri ülkelere dair radikal biçimde tanımlamalar yapmışlardır. "Nazi Almanya'sı, Haçlılar" gibi sıfatlandırmalar yapmaları konuyu mülteci haklarından uzaklaştırarak uluslararası politikalara yönelik düşünceleri ön plana çıkarmalarına neden olmuştur. Bu ise hak haberciliğine ve objektif haberciliğe gölge düşürmüştür. Hak haberciliği anlayışının bu sebeple Yeni Akit'in haberlerinde bulunmadığı gözlemlenmiştir. Yeni Şafak gazetesi, Yeni Akit gazetesinden sonra en fazla sayıda mülteci haberi yapan gazetedir. Yeni Şafak haberlerinde Yeni Akit'e benzer bir üslup benimsemekle birlikte diğer gazetelerden, görece, mülteci haberlerine gazetede konum ve içerik olarak daha fazla yer vermiştir. Yunanistan'ın mültecilere yapmış olduğu hareketlerden Almanya'nın mülteci çocuk politikasına kadar birçok uluslararası mülteci haberini gündemine almıştır. 14 Mart'ta yapmış olduğu "Göçte Türkiye Kriterleri" adlı haberinde mültecilere karşı uygulanan göç politikalarını iletirken insan haklarına değinmiş, hak ihlallerinin altını çizmiş olduğu gözlemlenmiştir. Bahsi geçen haber hak haberciliğine uygun olabilecek niteliklerin bazılarında sahiptir.

Yapılan gazete incelemeleri sonucunda hak haberciliğinin bazı niteliklerini taşıyan sadece bir haber vardır. Mart ayında belli günlerde incelenen 8 gazetede yayınlanan 62 haberden sadece bir haberin hak haberciliğine anlayışına yakın olması oldukça ciddi bir durumdur. Mart ayı boyunca incelenen gazetelerde yaşama, sağlık, eğitim, barınma veya çalışma gibi hakların mültecilere sağlanıp sağlanmadığına ilişkin detayları içeren haberlere yer verilmemiştir. Mart ayında en çok konu olan olay Yunanistan'ın mültecilere karşı eylemleridir. Mültecilerin haklarına ilişkin haberlerin olmamasının yanı sıra hak ihlallerinden bahsedilirken kurban rolünde temsil edilerek, hak ihlalleri haberlerde ikinci planda bırakılmıştır.

Tablo 1:Nisan Ayı (2020) Ulusal Gazetelerde Mülteci Haberi Dağılımı

Gazeteler	Nisan Ayı							Toplam
	3.4.2020	6.4.2020	11.4.2020	14.4.2020	20.4.2020	23.4.2020	28.4.2020	
Birgün	0	1	0	0	0	0	0	1
Cumhuriyet	2	1	0	0	1	0	0	4
Hürriyet	0	0	0	0	0	0	0	0
Milliyet	2	0	0	0	0	1	0	3
Sabah	0	0	0	0	0	0	0	0
Sözcü	0	1	0	0	0	0	1	2
Yeni Akit	1	0	0	1	0	0	0	2
Yeni Şafak	1	1	0	0	0	0	0	2

Nisan ayında gazetelerde yer alan mülteci ile ilgili haberlerin toplamı 14'tür. Mülteciler ile ilgili Nisan ayında en çok habere yer veren gazete Cumhuriyet Gazetesi olmuştur. Takip edilen gazeteler arasında Nisan ayında Hürriyet ve Sabah gazeteleri mültecilerle ilgili haber yayınlamamışlardır. Birgün 1 haber,

Cumhuriyet 4 haber, Milliyet 3 haber, Sözcü 2 haber, Yeni Akit 2 haber ve Yeni Şafak 2 haberde mülteciler ile ilgili haberler yayınlamıştır (Tablo2). Mart ayında yayınlanan haberlerin sayısına kıyasla Nisan ayında oldukça düşük sayıda haber yazılmıştır. Bunun sebepleri arasında 2020’de patlak veren pandeminin etkisi büyüktür. Suriyeli mültecilerle ilgili olan gündemin yerini Covid-19 virüs konulu haberler almıştır.

Birgün gazetesi 6 Nisan’da yapmış olduğu mülteci haberinde Yunanistan’da bulunan mülteci kampının karantinaya alınması konusunu ele almıştır. Bu haberde herhangi bir mültecileri kapsayan sağlık hakkından bahsedilmemiştir. Nisan ayında yapmış olduğu tek haberde hak haberciliği anlayışına uygun değildir. Sözcü gazetesi Nisan ayında 2 mülteci haberi yayınlamıştır.6 Nisan’da Birgün gazetesi ile aynı konuyu haber olarak yayınlamıştır. Görece daha özet bir anlatım tercih ederek küçük bir alan tercih etmişlerdir. Hak haberciliğine uygun bir haber değildir. 28 Nisan’da yapmış olduğu mülteci haberinde ise Yunanistan’da mülteci kampında çıkan yangına yer vermiştir. Bu haber hak haberciliği ile ilgili olmamakla birlikte mültecilerin barınma şartlarına değinmektedir. Her iki haberde de hak haberciliği yapılmamasının dışında sadece Yunanistan’da bulunan mültecilerden haberdar olunması mümkün olmuştur.

Cumhuriyet Gazetesi Nisan ayında diğer gazetelerden fazla haber yapmakla birlikte sadece 4 mülteci haberi yayınlamıştır. 3 Nisan’da yayınlamış olduğu mültecileri de konu alan ve muhalif parti liderinin mülteci işçiler ile ilgili olarak eşitlik uygulanması yönündeki söylemlerine yer verilen haberde diğer gazetelerden farklı bir noktaya değinilmiştir. Mültecilerin çalışma koşullarına sahip olduğuna ilişkin dolaylı olarak bir haktan bahsedilmekle birlikte mültecilerin tam olarak hangi haklara sahip olduğuna değinilmemiştir. Bu nedenle yüzeysel olarak çalışma koşullarına değinen bu haber hak haberciliği anlayışına uygun değildir. Aynı tarihli diğer mülteci haberinde ise dünyanın farklı yerlerinde yer alan mültecilerin durumlarına ilişkin genel bir perspektif sunulmuştur. Bu haberde de hak haberciliği anlayışı gözlemlenmemiştir. 6 Nisan’da yayınlanan mülteci haberi Birgün ve Sözcü gazetelerinde de yayınlanan Yunanistan’da mülteci kampının karantinaya alınmasıyla ilgilidir. İstatistiksel verilerle desteklenen bu haberde koşullara ve önlemlere ilişkin konulardan bahsedilmiştir. Hak haberciliğine ilişkin bir emareye rastlanılmamıştır. 20 Nisan’da yayınlanan mülteci konulu haber Covid-19 virüsü bulaşan mültecilere ilişkindir. Bu haberde diğer haberler gibi hak haberciliğine örnek teşkil etmemektedir.

Milliyet gazetesi Nisan ayında mültecileri konu alan 3 haber yayınlamıştır. 3 Nisan’da yayınlanan mülteci haberi, mültecileri kabul etmeyen 3 ülkenin Avrupa Birliği (AB) yasalarını çiğnediği ile ilgilidir. Bu konuya ilişkin detaylı bilgi verilmemiş olmasına karşın daha önceki bölümlerde bahsedildiği üzere mülteci kabullerin ülkelerin kendi inisiyatifine bırakılmıştır. Uluslararası örgütlerle olan anlaşmaları veya katılımları düşük bir seviyede bağlayıcılık taşımaktadır. Bu sebeple mülteci haklarına ilişkin daha açık ifadeler yer verilmiş olmadığından bu haber hak haberciliği anlayışına uygun olarak değerlendirilmemiştir. Aynı gün yer verilen ikinci mülteci haberi Yunanistan’da karantinaya alınan mülteci kampına ilişkin içeriğe sahiptir. Mülteci hakları veya hak ihlali gibi konuları içermemektedir. 23 Nisan’da yayınlanmış olan mülteci haberinde diğer gazetelerden farklı bir noktaya değinerek Suriyeli mülteciler dışında başka ülkelerden göç etmek zorunda kalan mülteciler ile ilgili bir haber yayınlamıştır. Bu haber Suriyeli mülteciler dışında diğer mültecilere de ışık tutması bakımından oldukça olumlu bir haber olmasına karşın hak haberciliğine uygun değildir.

Yeni Akit Nisan ayında yayınladığı ve incelemeye alınan 2 haberden 3 Nisan tarihli olan mülteci haberi değildir. Bu haberde mülteci kabul etmeyen 3 ülkeyle ilgili haber yapılmıştır. Milliyet gazetesi ayrı bir haber olarak ele almasına rağmen Yeni Akit diğer yurt dışı haberleri ile beraber yayınlamayı tercih etmiştir. Bahsedilen haber oldukça kısa olmakla birlikte hak haberciliği niteliklerine sahip değildir. Yeni Akit 14 Nisan’da yayınlamış olduğu haber sağlık bilimi okuyan Suriyeli öğrencilerin mülteci kamplarında Covid-19 için farkındalık yaratmayı amaçlayan kampanyaları ile ilgilidir. Sağlık üzerine olan bu haber sağlık hakkını içermesinin yanı sıra geneli de kapsamaktadır. Bu sebeple hak haberciliği anlayışıyla yazılmamış olması mülteci konusu açısından anlaşılabilir bir durumdur. Yeni Şafak 3 Nisan ve 6 Nisan’da olmak üzere 2 mülteci haberi yayınlamıştır. Yayınladığı bu haberlerden biri Yunanistan’da mülteci kampının karantinaya alınmasıyla ilgilidir. Diğerisi ise 3 Nisan’da yayınlanan haberin daha genişletilmiş ve güncel gelişmeler eklenmiş halidir. Her iki haberde de hak haberciliği

yapılmamıştır. Nisan ayında 8 gazetede yayınlanan mülteci haberi veya mültecilerle ilgili haberlerin incelenmesi sonucunda hiçbirinin hak haberciliğine örnek olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 3: Mayıs Ayı (2020) Ulusal Gazetelerde Mülteci Haberi Dağılımı

Gazeteler	Nisan Ayı								Toplam
	1.5.2020	6.5.2020	11.5.2020	14.5.2020	17.5.2020	20.5.2020	23.5.2020	29.5.2020	
Birgün	0	0	1	0	0	0	2	1	4
Cumhuriyet	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hürriyet	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Milliyet	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Sabah	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sözcü	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Yeni Akit	0	1	0	2	0	1	1	1	6
Yeni Şafak	0	0	1	1	2	0	0	0	4

İncelenen gazetelerde yer alan mülteci haberlerinin Nisan ayına paralel bir oranda Mayıs ayında da devam ettiği gözlemlenmiştir. Mayıs ayında 8 gazeteden Sabah ve Sözcü, Cumhuriyet gazetelerinde mülteci haberlerine yer verilmemiştir. Diğer 5 gazetede toplam 16 mülteci haberi yayınlanmıştır. Mayıs ayında en fazla mülteci haberi yayınlayan gazete Yeni Akit olmuştur. Birgün 4 haber, Hürriyet 1 haber, Milliyet 1 haber, Yeni Akit 6 haber ve Yeni Şafak 4 haberde mültecileri konu alan haberlere yer vermiştir (Tablo3).

Birgün gazetesi Mayıs ayında 4 mülteci haberi yayınlamıştır. 11 Mayıs'ta yayınladığı haberde mültecilerin eğitim alırken yaşadıkları sorunlardan bahsedilmiştir. 23 Mayıs'ta Birgün gazetesinin yapmış olduğu 2 haberde Suriyeli mültecilerin pandemi sürecinde yaşam koşullarına ilişkin Sağlık Bakanı'nın ve muhalefet partisinin Dış Politikadan Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı'nın ifadelerine yer vermiştir. İki haberin de hak haberciliği anlayışına uygun olmadığı gözlemlenmiştir. 29 Mayıs'ta yayınlanan haberde ise Türkiye ve Yunanistan arasında olan devletlerarası diyalogda mültecilere karşı yapılan insan temel hak ve özgürlüklerinin ihlali gündeme gelmiştir. Bu haber hak ihlali içermesine rağmen mülteci haklarından daha çok uluslararası gündemle ilişkili olduğundan hak haberi değildir. Hürriyet gazetesinin yapmış olduğu 20 Mayıs tarihli haberde Avrupa Parlamentosu Dışişleri Komisyonu'nda Türkiye'nin mülteci politikalarının değerlendirilmesine yer verilmiştir. Brüksel kaynaklı bu haber hak haberciliğine örnek teşkil etmemektedir. Milliyet gazetesi 29 Mayıs tarihinde yayınlamış olduğu haberde Hürriyet'te yayınlanan 20 Mayıs tarihli habere benzer bir konuya yer vermiştir. Bu haberde aynı şekilde hak haberciliği niteliklerine sahip değildir.

Yeni Akit Mayıs ayında mülteciler ile ilgili 6 haber yayınlamıştır. 6 Mayıs'ta Kızılay'ın Yemen'de bulunan mültecilere yaptığı yardımları konudur. 14 Mayıs'ta Mülteci kampında 15 yaşında bir çocuğun öldürülmesi üzerine bir haber yayınlamamıştır. Aynı gün Yeni Akit gazetesindeki diğer haber, Filistinlilerin yarısının mülteci konumunda olmasıyla ilişkili bir haberdir. 20 Mayıs tarihinde Mülteci çocuklara eğitim veren bir öğretmen hakkında yazılmış bir haber yayınlanmıştır. Yeni Akit 23 Mayıs'ta Gazze, Filipinler, Suriye ve Gine'de bulunan mültecilere kumanya yardımları yapılmasına yönelik bir habere yer vermiştir. Son olarak 29 Mayıs'ta yayınlanan haberde İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği'nin, Yunanistan Dış İşleri Bakanı'nın mülteciler ile ilgili yaptığı açıklamaya tepkisini dile getirmiştir. Yeni Akit bu haberlerin hiçbirinde hak haberciliği anlayışını benimsememiştir. Yeni Şafak gazetesi 11 Mayıs, 14 Mayıs ve 17 Mayıs tarihli haberlerinde mültecilere gıda yardımı yapıldığına ilişkin 4 haber yayınlamıştır. Bahsedilen haberlerin hiç birinde hak haberciliği yapılmamıştır.

Çanakkale Gündem, Olay, İşte Çanakkale ve Burası Çanakkale gazetelerinin web sitelerinin 10 Mart 2020'den 31 Mayıs 2020'ye kadar belli aralıklarla gerçekleşen ziyaretleri sonucunda; yapılan mülteci haberleri genellikle ulusal medya kanallarından edinilmiş haberler olduğu saptanmıştır. Mülteci haberlerinde kendilerine ait özel haberlere yer verilmemiştir. Bu sebeple paylaşılan haberler Birgün, Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet, Sabah, Sözcü, Yeni Akit ve Yeni Şafak gazeteleriyle paralellik

göstermektedir. Pandemi sebebiyle yerel haber kanallarında mülteci sorunu geri plana kalmıştır. Pandemi sürecinde belli bir süre aralığında basılı kaynaklara ulaşamamış, internet haber akışı ise oldukça seyrekleşmiştir. Hak haberciliğine uygun kriterlere sahip haberlere internet sitelerinde de ulaşamamıştır. Yerel gazetelerde gözlemlenen diğer bir problem ise buldukları ilde (Çanakkale) yaşayan mültecilerle ilgili haberlere yer vermemiş olmalarıdır. Ulaşılabilirliğin daha kolay olduğu yerel medyada mültecilerle ilgili haberlere yer verilmemesi de incelenilmesi gereken başka bir konudur. Mülteciler Derneği(multeciler.org.tr), Mültecilerle Dayanışma Derneği(multeci.org.tr), Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği(sgdd.org.tr), İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (igamder.org), Mülteci ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Merkezi (msyd.org), İnsanı Müdafaa ve Kardeşlik Derneği (imkander.org.tr) olmak üzere 6 internet sitesi tespit edilmiştir. Bahsi geçen internet siteleri 10 Mart 2020'den 31 Mayıs 2020'ye kadar belli aralıklarla ziyaret edilmiş ve yer alan haberler incelenmiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda Mülteci Derneği, Mültecilerle Dayanışma Derneği ve İltica ve Göç Araştırmaları Merkezinin haber paylaşımına özen gösterdikleri gözlemlenmiştir.

Özellikle Mülteci Derneği, mültecilerin bilgilendirilmesi veya haklarında yapılan yanlış haberleri düzeltmek adına haber paylaşımı yapmıştır. 1 Mayıs (3 Haber) , 1 Nisan (2 Haber), 27 Mart (1 Haber) olmak üzere araştırma süreci boyunca 6 haber yapmıştır. Yayınlanan haberlerde mültecilerin haklarına ilişkin bilgilendirmelere yer verilmiş, yanlış bilgilendirmeler düzeltilmiş ve hiçbir kişilik hakkına saldırıda bulunulmamıştır. 6 haberde kullanılan sözcük seçimlerinde dolaylı ve doğrudan olacak şekilde kurban ya da fail olarak temsil edilmemişlerdir. Bu sebeple Mülteci Derneğinin yapmış olduğu haberlerde hak haberciliği anlayışının benimsendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Mültecilerle Dayanışma Derneği 13 Mart, 18 Mart ve 20 Nisan tarihlerinde yapmış olduğu 3 haberde mültecilerin sesi olmaya, yaşanan sorunları dile getirmeye çalışmışlardır. İnternet sitelerinde yapılan incelemeler ve gözlemler sonucunda Mültecilerin ulaşabileceği haber kaynaklarının oldukça az olduğu sonucuna varılmıştır. İnternet arama motorunda hak haberi veya mülteci haberi yapan haber internet sitelerini bulmak oldukça zordur. Bilindik ve ulusal haber kaynaklarında yayınlanan haberler üst sıralarda çıkmaktadır. Ayrıca dernek ve kuruluşlardan sadece birinde hak haberciliğine uygun haberler yayınlanmaktadır. Bu bağlamda internet siteleri mülteci hak haberciliği için imkân sağlamasına karşın aktif ve ulaşılır bir kaynak sağlamamaktadır. Mülteci haberlerini ele alan Mülteci Medyası isimli internet sitesi internet arama motorunda oldukça gerilere gömülmüştür. Facebook ve Twitter sayfalarının internet sitesine göre ulaşılması daha kolaydır.

Gazeteci ve mülteci hakları savunucuları tarafından kurulan Mülteci Medya, işçi, kadın ve çocuklar ile ilgili kategoriler oluşturarak mülteciler için daha detaylı bir perspektif sunmaktadır. Fakat çalışmanın kapsamını genel olarak mülteciler oluşturduğu için güncel haber kategorisi takip edilmiş; işçi, kadın ve çocuk kategorisinde yer alan haberler incelemeye dâhil edilmemiştir. 10 Mart 2020'den 31 Mayıs 2020'ye kadar takip edilen haberler doğrultusunda Güncel Kategorisinde 21 haber paylaşımı yapılmıştır. 17 Mayıs sonrasında haber paylaşımı durmuştur. Mülteci medya haberlerinde mülteciler için yaşamlarını sürdürmelerine yardımcı olacak bilgileri paylaşmıştır. Örneğin ikametgâh almanın koşulları gibi mültecileri bilgilendirmişlerdir. Bunun yanı sıra haberlerde yer alan yanlış bilgileri düzeltme amaçlı haberler yaparak hak ihlallerini ve mülteci temsilinde yaşanan sorunları dile getirmişlerdir. Mültecilere sağlanan ve her bireyin sahip olduğu haklardan olan eğitim, sağlık, konut hakları gibi haklara ilişkin haberleri paylaşmışlardır.

Sosyal medya platformları (Twitter ve Facebook) üzerinden mülteci haberleri paylaşan veyahut mülteci hak haberciliği yapan sosyal medya hesaplarına ulaşmaya çalışılmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda aktif ve sürekli olarak paylaşım yapan sosyal medya platformuna rastlanmamıştır. Varolan birkaç sosyal medya sayfasının gönderi paylaşımı yapmadığı saptanmıştır. Paylaşım yapan birkaç sosyal medya sayfasında ise genellikle seminer ve rapor olmakla birlikte soruna dikkat çeken paylaşımlar yapılmıştır. Bu sayfalarda haber paylaşımı yapılmamıştır. Mülteci Hakları Derneği isimli Facebook sayfasında insan ticaretine yönelik sorunlar dile getirilmiş ve sadece bu konu ekseninde bilgilendirme amaçlı haber paylaşımı yapılmıştır. Dijital medyanın sosyal medya ayağında hak haberciliği yapılmadığı sonucuna varılmıştır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Hak haberciliği internetin sunduğu olanaklarla birlikte mümkün hale gelmiştir. Ana akımda yer alamayan, seslerini duyurma ihtiyacı olan kesim için hak haberciliği internet üzerinden ücretsiz veya az maliyetle yapılabilecek bir habercilik türüdür. Literatürde çok fazla kaynak olmamakla birlikte hak haberciliği gün geçtikçe çalışılmaya başlanan konulardan biridir. Bu çalışmada incelenmiş olan mülteci haberlerinde mülteci haklarını savunan, mültecilerin yaşadıkları hak ihlallerini dile getiren ve haber yaparken mülteci haklarını ihlal etmeyen haberlerin olup olmadığı araştırılmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda geleneksel medya ve dijital medyada yayınlanan/paylaşılan haberlerin mülteci hakları için kısıtlı bir yayılıma sahip olduğu tespit edilmiştir.

Geleneksel medyanın bir ayağı olan gazetelerde hak haberciliği anlayışı haberlere yansımamıştır. Genel olarak mültecilerle ilgili durumlarda mültecilerin kurban olarak temsil edildikleri gözlemlenmiştir. Mültecilerin yaşadıkları hak ihlalleri sürekli Yunanistan gibi diğer ülkelerde gerçekleşen olaylar üzerinden basına yansımıştır. Türkiye’de mültecilerin yaşadığı sorunlar olduysa bile haberlere yansımamıştır. Bu durum tek taraflı bir perspektif sunmuştur. Mültecilerle ilgili haberler genel olarak yakın zamanda gündeme gelen Suriye’den göç eden mültecileri konu almaktadır. Türkiye’de sadece Suriyeli mültecilerin bulunmadığı düşünüldüğünde gazetelerde mültecilerin gündem olabilmesi için olağanüstü durumların gerçekleşmesi beklendiği sonucuna varılabilir. Bu bağlamda mültecilerin olağan dönemlerde yaşadıkları hak ihlallerinin basına yansımada düşünülebilir. Ayrıca mültecilerin Türkiye’de ne gibi haklara sahip olduğuyla ilgili kamu bilgilendirilmemiştir. Kamunun bilgilendirilmemesi büyük bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

Dijital medya incelemelerinde derneklerin ve yerel basının internet siteleri ve derneklerin sosyal medya hesapları incelenmiştir. Yapılan incelemelerde geleneksel medyadan farklı bir durum gözlenmemiştir. Mülteciler ile ilgili haberlerde hak haberciliği benimsenmemiştir. Hak haberciliği anlayışına sahip sadece birkaç örneğin olması internetin olanaklarının yeterince kullanılmadığının göstergesidir. İnternet ve sosyal medya hesaplarından hak haberciliği yapılması mümkün olmakla birlikte yayılımında sorun olduğu aşikârdır. Okuyucu ve takipçi sayıları oldukça düşük olan bu sayfa ve sitelerin yayılım açısından sıkıntı yaşadıkları sonucuna varılabilir. Bir başka durum ise interneti kullanan ve haber yayınlayan bu medyalarda haber yapısının oldukça bozuk olmasıdır. Bu sebeple haberlerin dikkat çekme olasılığının düşüp düşmediği araştırılması gereken bir konudur. Araştırmanın sonucunda geleneksel ve dijital medyada mülteci haberlerinde hak haberciliğinin tercih edilmediği tespit edilmiştir. Hak ve hak ihlalleri yüzeysel olarak okuyucuya sunulmuştur. Geleneksel medya farkı dil kullanımına olanak vermemesine karşın mülteci haberlerinde mültecilerin kullandığı dilde haberlerin çevrilmesi internetin sunduğu bir olanak olarak avantaj sağlayabileceği için bu konunun da ilerleyen çalışmalarda incelenmesi, hak haberciliği çalışmaları için önemli bir perspektif sunacaktır.

Teşekkür: Bu çalışma Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimince Desteklenmiştir. Proje Numarası: 3230 nolu “Yerel, Ulusal ve Dijital Ortamda Hak Haberciliği” başlıklı proje kapsamında çalışılmıştır.

Kaynakça

- Boztepe, V. (2017). Televizyon haberlerinde Suriyeli mültecilerin temsili. *Ankara Üniversitesi İlefl Dergisi*, 4(1), 91-122.
- Cangöz, İ. (2003). Yurttaş Gazeteciliği ve Yerel Basın: Gazetecilik ve Habercilik. Sevdâ Alankuş (der.), IPS İletişim Vakfı Yayınları: İstanbul.
- Çobaner, A. A. (2015). Çocuk Hakları Bağlamında Suriyeli Mülteci Çocukların Haberlerde Temsili/Representation of Syrian Refugee Children in News in the Context of Children Rights. *Marmara İletişim Dergisi*, (24), 27-54.

- Dursun. Ç. (2007) Hak Haberciliğinin Doğası ve Olanacağı” derl. Sevda Alankuş, BİA Yayınları, İstanbul.s.105-127.
- Göker, G. ve Keskin, S. (2015). Haber medyası ve mülteciler: Suriyeli mültecilerin Türk yazılı basınındaki temsili. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* , (41).
- Karaca Dedeoğlu, A. (2018). Mültecilerin ve Geçici Koruma Sağlananların Sağlık Hakkı: Türkiye Örneği. İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Kasap, F. Dolunay, A. & İnceci, Ö. (2019). Yazılı Basında Mülteci Haberleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme: The Guardian ve Hürriyet Örneği. *Journal of History Culture and Art Research*, 8(1), 378-391.
- Kavaklı, N. (2017) Hak Haberciliği Perspektifinden Çevrimiçi Haberlerde Mülteci Seslerinin Değerlendirilmesi, *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(2), 245-26.
- Özbek, E. (2019). Sığınma Hakkı Ve Mültecilerin İnsan Haklarının Korunması. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Öztürk, N. Ö. (2014). Uluslararası Koruma Çerçevesinde Mültecinin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Özügurlu, M. (2009). Hak Haberciliği. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 1 (1) , 159-168.
- Şen, F. (2017). Bir ‘Öteki’ olarak Mülteciler: Suriyeli Mültecilerin Anaakım ve Alternatif Medyada Temsili. *Atatürk İletişim Dergisi*, (12), 27-42.
- Taneri, G. (2012). Uluslararası Hukukta Mülteci Ve Sığınmacıların Geri Gönderilmemesi (Non-Refoulement) İlkesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.
- Yılmaz Eren, E. (2017). Mülteci Hukukunda Geçici Koruma. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Mülteciler Derneği, <https://multeciler.org.tr/suriyeliler-universitelere-sinavsiz-mi-girecek/>, 1 Mayıs 2020 Erişim Tarihi.
- Mülteciler Derneği, <https://multeciler.org.tr/turkiyede-evlenme/>, 1 Mayıs 2020.
- Mülteciler Derneği, <https://multeciler.org.tr/suriyelilerin-telefon-gorusmelerini-devlet-mi-karsiliyor/>, 1 Mayıs 2020. Erişim Tarihi.
- Mülteciler Derneği, <https://multeciler.org.tr/turkiyede-calisma-izni-verilen-suriyeli-sayisi/>, 1 Nisan 2020. Erişim Tarihi.
- Mülteciler Derneği, <https://multeciler.org.tr/goc-idaresi-mobil-uygulamasi/>, 1 Nisan2020. Erişim Tarihi.
- Mülteciler Derneği, <https://multeciler.org.tr/gecici-koruma-kapsaminda-saglik-hizmetleri/>, 27 Mart 2020. Erişim Tarihi.
- Mülteciler Derneği, <https://multeciler.org.tr/avrupa-birliginin-suriyeliler-icin-turkiyeye-odedigi-para/>, 4 Mart 2020. Erişim Tarihi.
- Mültecilerle Dayanışma Derneği, <http://www.multeci.org.tr/haberler/multeci-ve-gocmenler-icin-bilgi-notu/>,13 Mart 2020. Erişim Tarihi.
- Mültecilerle Dayanışma Derneği, <http://www.multeci.org.tr/haberler/basin-aciklamasi-saglik-hakki-koronavirus-ve-multeciler/>, 18 Mart 2020. Erişim Tarihi.
- Mültecilerle Dayanışma Derneği, <http://www.multeci.org.tr/haberler/basin-aciklamasi-pazarkule-sonrasinda-ne-yasaniyor/>, 20 Nisan 2020. Erişim Tarihi.

- İltica Ve Göç Araştırma Merkezi, <https://igamder.org/TR/igam/-4496>, 1 Mayıs 2020. Erişim Tarihi.
- İltica Ve Göç Araştırma Merkezi, <https://igamder.org/TR/igam/-korona-salgini-multecilerin-sorunlarini-katlayarak-artiriyor%E2%80%99>, 16 Nisan 2020. Erişim Tarihi.
- Mülteci Medyası, <https://multecimediyasi.org/2020/03/10/vekil-yilmazdan-yine-multecilere-nefret-soylemi/>, 10 Mart 2020. Erişim Tarihi.
- Mülteci Medyası, <https://multecimediyasi.org/2020/03/10/ab-erdogan-gorusemelerinden-sonuc-cikmadi/>, 10 Mart 2020. Erişim Tarihi.
- Mülteci Medyası, <https://multecimediyasi.org/2020/03/11/multeci-pazarliginda-revizyon-arayislari/>, 11 Mart 2020. Erişim Tarihi.
- Mülteci Medyası, <https://multecimediyasi.org/2020/03/13/iyi-partili-vekil-koronavirusu-icin-multecileri-sucladi/>, 13 Mart 2020. Erişim Tarihi.
- Mülteci Medyası, <https://multecimediyasi.org/2020/03/14/turkiyenin-sinir-disi-ettigi-multeciye-el-nusra-rehin-aldi/>, 14 Mart 2020. Erişim Tarihi.
- Mülteci Medyası, <https://multecimediyasi.org/2020/03/17/pazarkulede-multeciler-acil-saglik-destegi-istiyor/>, 17 Mart 2020. Erişim Tarihi.
- Mülteci Medyası, <https://multecimediyasi.org/2020/03/17/beklenenden-daha-cok-multeci-bulunacak/>, 17 Mart 2020. Erişim Tarihi.
- Mülteci Medyası, <https://multecimediyasi.org/2020/03/27/cadirlar-yakildi-multeciler-karantinaya-goturuluyor/>, 27 Mart 2020. Erişim Tarihi.
- Mülteci Medyası, <https://multecimediyasi.org/2020/04/05/otekinin-de-otekisi-multeciler-salginda-ne-yapiyor/>, 5 Nisan 2020. Erişim Tarihi.
- Mülteci Medyası, <https://multecimediyasi.org/2020/04/10/corona-virusu-salgini-multecileri-nasil-etkiliyor/>, 10 Nisan 2020. Erişim Tarihi.
- Mülteci Medyası, <https://multecimediyasi.org/2020/04/10/korona-gunlerinde-multeciler-biyolojik-silah-muamelesi-goruyor/>, 10 Nisan 2020. Erişim Tarihi.
- Mülteci Medyası, <https://multecimediyasi.org/2020/04/10/medyascope-sinirdaki-multeciler-koronavirus-salgini-ile-kaderlerine-terk-edildi/>, 10 Nisan 2020. Erişim Tarihi.
- Mülteci Medyası, <https://multecimediyasi.org/2020/04/18/karantina-sonrasi-multeciler-sokaklara-terk-ediliyor/>, 18 Nisan 2020. Erişim Tarihi.
- Mülteci Medyası, <https://multecimediyasi.org/2020/04/19/otekinin-de-otekisi-afrikali-multeciler/>, 19 Nisan 2020. Erişim Tarihi.
- Mülteci Medyası, <https://multecimediyasi.org/2020/04/22/harmandali-ggmdeki-meclis-gundemine-tasidi/>, 22 Nisan 2020. Erişim Tarihi.
- Mülteci Medyası, <https://multecimediyasi.org/2020/04/28/pvsk-yine-can-aldi-suriyeli-genc-gogsunden-vurularak-olduruldu/>, 28 Nisan 2020. Erişim Tarihi.
- Mülteci Medyası, <https://multecimediyasi.org/2020/04/29/iranli-multeci-saglik-sigortasi-kurbani-oldu-iddiasi/>, 29 Nisan 2020. Erişim Tarihi.
- Mülteci Medyası, <https://multecimediyasi.org/2020/05/08/teis-suriyeli-multecilerin-receteleri-icin-istenen-onay-sorunu-cozulsun/>, 8 Mayıs 2020. Erişim Tarihi.
- Mülteci Medyası, <https://multecimediyasi.org/2020/05/12/turkiyenin-goc-politikasi-politikasizlik/>, 12 Mayıs 2020. Erişim Tarihi.
- Mülteci Medyası, <https://multecimediyasi.org/2020/05/12/avrupada-kayip-multeci-ve-gocmen-cocuklar-raporu/>, 12 Mayıs 2020. Erişim Tarihi.
- Mülteci Medyası, <https://multecimediyasi.org/2020/05/17/9-16-mayis-multeci-gundemi/>, 17 Mayıs 2020. Erişim Tarihi.